ESRÂR-NÂME (ABDULLÂH-I İLÂHÎ)

tasavvufi ahlak, nasihatname
İlâhî, Abdullâh-ı İlâhî, Molla İlâhî (d. ?/? - ö. 896/1491)

?, Anadolu-Osmanlı Sahası, Divan-Tekke Edebiyatı, Başlangıç-15. Yüzyıl, Türkçe, Arap Alfabesi, Manzum-Mensur,Telif, Dinî-Tasavvufî-Ahlaki Eser

ISBN: 978-9944-237-87-1

Molla İlâhî olarak da bilinen Abdullâh-ı İlâhî'nin tasavvufi ahlakla ilgili esaslar ve dinî-tasavvufi nasihatler içeren Türkçe eseri. Manzum-mensur karışık olarak kaleme alınan eser, bazı çalışmalarda Abdullâh-ı İlâhî'ye aidiyeti kesin olmayıp ona atfedilen eserler arasında zikredilmektedir (Tek 2012: 35; Güneş 2020: 447, 448). Yurt içinde ve yurt dışındaki kütüphanelerde birçok nüshası bulunan ancak müellif nüshası elde olmayan eserin farklı nüshalara göre varak sayısı genellikle 20-25 arasındadır. Telif tarihi ve yeri de belirsizdir. Müellif; besmele, hamdele ve salvele cümlelerinden sonra gelen telif sebebini "insanların manadan habersiz ve kendi nefislerini tanımaktan âciz olmaları, bu konularda farklı yollar ve rivayetlerin ortaya çıkması" olarak göstermektedir. Bunun üzerine kendisi de Allah'a yönelerek Hak taliplerine bir yadigâr olmak üzere *Esrâr-nâme* adını verdiği bu eseri yazmıştır (Özkan 2006: 33-34).

Baştan sona tasavvufi bir bakış açısı ile yazılan eserde İbnü'l-Arabî üstad addedilmekte ve vahdet-i vücûd nazariyesi merkezî bir yer tutmakta olup bunun üzerine ayrıntılı açıklamalar ve göndermeler mevcuttur. Hemen her konuda ayet ve hadis iktibaslarına yer verilen eserde hâl erbabının bilmesi gereken dinî, ahlaki, sosyal meselelere değinilmekte; konuların zahir ve batın yönlerine vurgu yapılmaktadır. Dönemin astroloji, biyoloji, ahlak ve psikoloji (ilmü'n-nefs) ilimlerinden izlerin de görüldüğü eserde işlenen konular şu şekilde tasnif edilebilir: Varlık, Allah'ın birliği ve sıfatları, hakikat-ı Muhammediyye, fena ve beka, zikir ve tefekkür, nefsin mertebeleri, ameller ve sonuçları, Hak âşıklarıyla sohbet, mürşide olan ihtiyaç, müritte bulunması gereken hasletler, dünya sevgisi. Konular belli bir düzen dâhilinde işlenmemiş ve ayet, hadis iktibasları dışında Türkçe ve Farsça şiirlerle veya meşhur sahabe ve mutasavvıfların sözleriyle de desteklenmiştir. Bu meyanda çoğu kez isim zikredilerek Mevlana'dan, Yunus Emre'den, Seyyid Nesîmî'den, *Gülşen-i Râz* sahibi Mahmûd-ı Şebüsterî'den şiir alıntıları; Hz. Ali'den ve İbnü'l-Arabî, Hallâc-ı Mansûr, Cüneyd-i Bağdâdî, Bâyezîd-i Bistâmî gibi mutasavvıfların meşhur sözleri de mevcuttur. Hadisler ve Farsça şiirler bazen hem orijinal dilleriyle hem de Türkçe tercümeleriyle beraber alıntılanırken bazen de sadece Türkçe tercümeleri ile yer almaktadır. Farsça şiirlerin Türkçeye kimi zaman manzum bir şekilde aktarılması ise dikkat çekicidir. İsim belirtilmeyen şiirlerin en azından bir kısmının müellifin kendisine ait olduğu düşünülebilir. Genel itibarıyla basit bir dille yazılan eserde üslup ve anlatım özelliği olarak hitap ve nasihat dilinden, tahkiyeden, tasvirden, sorulardan, delillendirme ve günlük hayattan örneklemelerden, edebî sanatlardan ve yer yer seciden yararlanıldığı görülmektedir (Kara 1988: 376; Özkan 2006: 34-54; Yavuzer 1988: 37-40). İki yüksek lisans tezinde eser günümüz alfabesine aktarılmıştır (Özkan 2006; Yavuzer 1988).

Yazarın biyografisi için bk. "İlâhî, Abdullâh-ı İlâhî, Molla İlâhî". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.* http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ilahi-abdullahi-ilahi-molla-ilahi

Madde Yazarı: **Dr. Ömer UYAN**

Yayın Tarihi: **03/11/2022**

Eserden Örnekler

Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm
Hamd ü sipâs ol âlim-i gaybu'l-guyûba kim sırr-ı hafâda olan kemâlât ve kudreti hakîkat-i Muhammediyye münâsebeti ve sebebiyle âlem-i gaybu'l-guyûbdan vücûda getürdi ve salât u selâm ol nûr-ı pâk-ı nefs-i nâtıka-i Muhammediyye'ye olsun kim sebeb-i kevneyn ve vücûd- âlemîndür ve dahi yüz bin du'â ve senâ ol zât-ı pâklara olsun kim vücûd-ı şerîfleri nizâm-ı âleme sebebdür ve dahi ben za'îf gördüm ki halk u âlem sûret-i ma'nânun ve ma'rifet-i nefs-i nâtıkanun ma'rifetinde âciz kalmışlar, dürlü dürlü mezâhibler, ahbâr-ı muhâlifler peydâ oldı, ben za'îf dahi gayret-i cûşa gelüp cânib-i Feyyâz'a müteveccih olup bu *Esrâr-nâme*'yi sûrete getürüp yazdum kim bu âlemde tâlib-i Hak olana yâdigâr ola. Evvel bilgil ey azîz! Hilkat-i âlemden murâd zuhûr-ı Hak'dur kim âlem-i gaybu'l-guyûbda, sırr-ı hafâda olan sıfatları münâsib vücûdlar ile sûrete getürdi tâ kim ayân olan. Pes ma'lûm oldı kim bu hilkatten murâd ma'rifetu'llâhdur ve dahi hadîs-i kudsîde buyurdılar kim "Küntü kenzen mahfiyyen fe-ahbabtu en-u'rafe fe-halaktu'l-halka li-en-u'rafe". Pes ayân olan vâhiddür, zât-ı mutlakdur, varlığın aynıdur, ol sebebden evvel mü'mine farz olan Hakk'ın varlığın ve birligin bilmekdür, zîrâ evvel Hak te'âlâ kendi varlığın ve birligin ayân itdi. Ammâ bu vücûd-ı vâhid sıfât münâsebetiyle çok göründi. Hakîkatte zât vâhiddür, kâbil-i inkısâm degüldür, misli, şerîki yok, mânendi yok, zıddı-hemtâsı yok, zîrâ vücûd-ı mutlak sıfâtdan kat-ı nazar ziddi yok, zîrâ vucûdun ziddi ademdur (Özkan 2006: 55)

Bu madde Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü Projesi kapsamında hazırlanmıştır. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/esrar-name-abdullah-i-ilahi bağlantısı üzerinden ulaşılabilir.

Kaynakça

Güneş, İsmail (2020). “Abdullâh-ı İlâhî’nin Usûl-i Vusûl-i İlâhiyye Adlı Eseri”. *RumeliDE Dil ve edebiyat Araştırmaları Dergisi.* 21: 443-460.

Kara, Mustafa (1988). “Molla İlâhî’ye Dair”. *Osmanlı Araştırmaları.* VII-VIII. 365-392.

Özkan, Ahmet (2006). *Abdullâh-ı İlâhî’nin Esrârnâme Adlı Eseri*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Tek, Abdurrezzak (2012). *Nakşîliğin Osmanlı Topraklarına Gelişi Molla Abdullah-ı İlâhî.* Bursa: Emin Yay.

Yavuzer, Hayati (1988). *Şeyh İlâhî’nin Esrâr-nâme’si (Hayatı-Eserleri-İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Atıf Bilgileri

UYAN, Ömer. "ESRÂR-NÂME (ABDULLÂH-I İLÂHÎ)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/esrar-name-abdullah-i-ilahi. [Erişim Tarihi: 14 Kasım 2022].

Bu madde Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü Projesi kapsamında hazırlanmıştır. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/esrar-name-abdullah-i-ilahi bağlantısı üzerinden ulaşılabilir.